

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

3 СОН, 2 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 3, ВЫПУСК 2

LAWYER HERALD

VOLUME 3, ISSUE 2

TOSHKENT-2022

**КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ.
МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ**

- 1. РАХМОНОВ Зафаржон Зайниддинович**
ДАВЛАТ ХИЗМАТИ ВА ДАВЛАТ ФУҚАРОЛИК ХИЗМАТИНИНГ
ЎЗАРО ФАРҚЛИ ТОМОНЛАРИ 8
- 2. ХУДЖАМОВА Камола**
СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ КОНСТИТУЦИОННОГО ПРАВА В
УСЛОВИЯХ ФОРМИРОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННОГО И ЦИФРОВОГО ОБЩЕСТВА 13
- 3. ХАМРОЕВ Элдор Отамуродович**
СТАТУС СТОЛИЦЫ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН – ГОРОД ТАШКЕНТА КАК ГОРОД
РЕСПУБЛИКАНСКОГО ПОДЧИНЕНИЯ 23

**ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ.
ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ**

- 4. БАБАКУЛОВ Зафар Курбонназарович**
ТОВАР БЕЛГИСИГА ПАРОДИЯ ЁКИ КИНОЯ:
ҚОНУНИЙ ЁКИ НОҚОНУНИЙ ҲИСОБЛАШ МАСАЛАСИ 32
- 5. DJUMANOV Askar**
LEGAL ANALYSIS OF MONEY AS THE OBJECT OF CIVIL RIGHTS 38
- 6. ДЖАМБАКИЕВА Феруза Бахтахуновна**
ТАДБИРКОРЛИК СОҲАСИДА ВОСИТАЧИЛИК
ШАРТНОМАСИНИНГ ҚЎЛЛАНИЛИШИ 43
- 7. МАҲМУДХОДЖАЕВА Умида Муминовна**
БОЛАДАН АЛОҲИДА ЯШАЁТГАН ОТА (ОНА)НИНГ ОТА-ОНАЛИК ҲУҚУҚЛАРИНИ
АМАЛГА ОШИРИШ МУАММОЛАРИ 48
- 8. БАҲРАМОВА Моҳинур Бахрамовна**
ХАЛҚАРО АРБИТРАЖ НИЗОЛАРИНИ СУНЪИЙ ИНТЕЛЛЕКТ ТОМОНИДАН
ҲАЛ ЭТИЛИШИ МАСАЛАЛАРИ 54
- 9. АБДУҚОДИРОВ Абдурауф Баходир ўғли**
ЮРИДИК ШАХС МИЛЛАТИНИ АНИҚЛАШДА НАЗОРАТ МЕЗОНИНИ
ҚЎЛЛАШ МУАММОЛАРИ 62

**ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ.
КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ**

- 10. АДИЛОВ Бахрамбек Кахраманович**
ЖИНОИЙ ЖАЗОНИ ИЖРО ЭТИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАРТИБГА СОЛУВЧИ ҚОНУН
ҲУЖЖАТЛАРИНИНГ ТАВСИФИ ВА ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ 68
- 11. DJALILOV Furkat**
ISSUES OF LIABILITY FOR CRIMES RELATED TO THE PROPERTY INTERESTS OF
A CIVIL SERVANT IN THE CRIMINAL LAW OF SOME FOREIGN COUNTRIES 76

**ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА,
ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ**

- 12. НИЯЗОВ Максуд Кадамович**
ДОПУСТИМОСТЬ ДОКАЗАТЕЛЬСТВ, ПОЛУЧЕННЫХ В
ПРОЦЕССЕ ПРИМЕНЕНИЕ МЕР ПРОЦЕССУАЛЬНОГО ПРИНУЖДЕНИЯ НА
СТАДИИ ДОСЛЕДСТВЕННОЙ ПРОВЕРКИ 84

13. ГОФУРОВ Бобур Аскаржон угли ПРЕДВАРИТЕЛЬНОЕ СЛУШАНИЕ ПО УГОЛОВНОМУ ДЕЛУ: ВОПРОСЫ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ.....	95
--	----

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

14. САИДОВА Лола Абдувахидовна ГЕНДЕРНЫЕ АСПЕКТЫ ДОСТИЖЕНИЯ ЦЕЛЕЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ	100
15. АЗХОДЖАЕВА Роза Алтыновна МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ГЕННО-МОДИФИЦИРОВАННЫХ ПРОДУКТОВ В РАМКАХ ВТО	106

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

16. ИШАНХОДЖАЕВ Саидахмад Акрамович ЎЗБЕКИСТОНДА ТОВАР-ХОМ АШЁ БИРЖА САВДОЛАРИДА ПРОФЕССИОНАЛ ФАОЛИЯТНИ ТАРТИБГА СОЛИШГА ОИД АЙРИМ МАСАЛАЛАР	112
17. САФАРОВ Темур Уктамович ДАВЛАТ ҲОКИМИЯТИ ВА БОШҚАРУВИ ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ ОЧИҚЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ ҲУҚУҚИЙ ЖИҲАТЛАРИ	120
18. ТИЛЛАБОЕВ Шохрухбек ИМПЛЕМЕНТАЦИЯ ОПЫТА ВЕЛИКОБРИТАНИИ И ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА В СФЕРЕ ЗАЩИТЫ ПЕРСОНАЛЬНЫХ ДАННЫХ В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	125
19. ТОШБОЕВА Робия Собировна ТРАНСГРАНИЧНЫЕ ВОДЫ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА ФОРМИРОВАНИЕ ВОДНО-КАДАСТРОВОЙ ИНФОРМАЦИИ УЗБЕКИСТАНА.....	131

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ДЖАМБАКИЕВА Феруза Бахтауновна

Тошкент давлат юридик университетининг Ихтисослаштирилган филиали
Хусусий ҳуқуқий фанлар кафедраси ўқитувчиси
E-mail: dzhambakieva_feruza5@gmail.com

ТАДБИРКОРЛИК СОҲАСИДА ВОСИТАЧИЛИК ШАРТНОМАСИНИНГ ҚЎЛЛАНИЛИШИ

For citation (иқтибос келтириш учун, для цитирования): ДЖАМБАКИЕВА Ф.Б.
Тадбиркорлик соҳасида воситачилик шартномасининг қўлланилиши // Юрист ахборотномаси
– Вестник юриста – Lawyer herald. № 3 (2022), Б. 43-47.

3 (2022) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2022-3-6>

АННОТАЦИЯ

Муаллиф мақолада воситачилик шартномасининг тадбиркорлик соҳасида қўлланилишининг ўзига хос хусусиятларини ҳамда воситачилик шартномаси конструкциясини кўчар ва кўчмас мулкларга нисбатан қўллаш масалалари, шунингдек воситачилик битимининг объекти сифатида ишлар ва хизматлар кўрсатишнинг амалдаги қонун ҳужжатлари асосида назарий ва амалий жиҳатлари таҳлил этилган. Жумладан, савдо воситачиларидан фойдаланишнинг муҳим афзалликлари, профессионал воситачилар фаолиятига қўйиладиган муҳим талаблар ҳақида амалий фикрлар юритилган.

Калит сўзлар: воситачилик шартномаси, воситачи, комитент, инвестиция воситачиси, биржа битимлари, брокер, диллер, ким ошди савдоси, тадбиркорлик.

ДЖАМБАКИЕВА Феруза Бахтауновна

Преподаватель кафедры частных-правовых дисциплин специализированного филиала
Ташкентского государственного юридического университета
E-mail: dzhambakieva_feruza5@gmail.com

ПРИМЕНЕНИЕ ДОГОВОРА КОМИССИИ В СФЕРЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

АННОТАЦИЯ

Автор в статье анализирует особенности применения договора комиссии в сфере предпринимательства, вопросы применения конструкции договора комиссии в отношении движимого и недвижимого имущества, а также теоретические и практические аспекты работ и услуг, оказываемых в качестве объекта соглашения. В частности, на основе договора комиссии, были высказаны практические мнения о важных преимуществах использования торговых посредников и важных требованиях к их профессиональной деятельности.

Ключевые слова: договор комиссии, посредник, комитент, инвестиционный посредник, биржевые сделки, брокер, дилер, аукцион, предпринимательство.

DJAMBAKIEVA Feruza

Lecturer of the Specialized branch of Tashkent State University of Law (TSUL)
E-mail: dzhambakieva_feruza5@gmail.com

APPLICATION OF THE COMMISSION AGREEMENT IN THE FIELD OF ENTREPRENEURSHIP

ANNOTATION

The author in this article analyzes the specifics of the application of the commission contract in the field of entrepreneurship, as well as the issues of the application of the construction of the commission contract in relation to movable and immovable property, as well as theoretical and practical aspects of works and services provided as an object of the agreement. In particular, on the basis of the commission agreement, practical opinions were expressed on the important advantages of using trade intermediaries, important requirements for the activities of professional intermediaries.

Keywords: commission agreement, intermediary, committee member, investment intermediary, exchange transactions, broker, dealer, auction, entrepreneurship.

Воситачилик шартномаси фуқаролик-ҳуқуқий муносабатларда қўлланиш жараёнида ўзига хос ҳуқуқий тавсифга эга бўлади. Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик Кодексининг 832-моддасида воситачилик шартномасига таъриф берилган бўлиб унга кўра, воситачилик шартномаси бўйича бир тараф (воситачи) иккинчи тарафнинг (комитент) топшириғи бўйича ўз номидан, бироқ комитент ҳисобидан бир ёки бир неча битимни ҳақ эвазига тузиш мажбуриятини олади.

Воситачи томонидан учинчи шахс билан тузилган битим бўйича, гарчи битимда комитентнинг номи тилга олинган ёки у битимни бажариш бўйича учинчи шахс билан бевосита муносабатларга киришган бўлса ҳам, воситачи ҳуқуқларга эга бўлади ва зиммасига мажбурият олади.

Воситачилик шартномасини ижро этиш жараёнида битим объекти сифатида асосан ашёлар кўрсатилади. Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик Кодексининг 838-моддасида “комитентдан воситачига ўтган ёки воситачи комитент ҳисобидан сотиб олган ашёлар комитентнинг мулки бўлади” деб норматив асосланганлиги воситачилик битимининг предмети сифатида ашёлар эътироф этилишининг муҳим хусусиятини кўрсатади [1].

Бу ўринда воситачилик шартномаси доирасида кўчар мулкларнинг битим объекти сифатида қўлланилиши яққол намоён бўлади. Шундай экан, воситачилик шартномаси конструкциясини ўзига хос хусусиятларга эга бўлган муайян турдаги ашёларга нисбатан қўлланилиши ўрганиш мақсадга мувофиқдир.

Дастлаб, воситачилик муносабатларининг кенг тарқалган турларидан бири ҳисобланган, брокерлик фаолияти мисолида таҳлил қиламиз. Брокерлик – бу фуқаролик-ҳуқуқий характеридаги шартномаларни расмийлаштириш билан боғлиқ фаолиятдир. Бозор иқтисодиёти учун қимматли қоғозлар бозори ушбу инвестицияларни энг кўп талаб қиладиган иқтисодий соҳаларга инвестицияларни жалб қилишнинг муҳим институтларидан бирига айланди. Қимматли қоғозларнинг муомалада бўлиши ўзига хос хусусиятларга эга. Фуқаролик Кодексининг 96-моддаси 3-қисмига мувофиқ, қимматли қоғозлар жумласига облигация, вексель, чек, депозит ва жамғарма сертификатлари, банкнинг тақдим қилувчига пул бериладиган жамғарма дафтарчаси, коносамент, акция ҳамда қонун ҳужжатлари билан қимматли қоғозлар жумласига киритилган бошқа ҳужжатлар кириши назарда тутилган. Бироқ, мулкӣ муносабатларнинг барчаси ҳам фуқаролик ҳуқуқий нормалар доирасида тартибга солинмайди. Жумладан, бир тарафнинг иккинчи тарафга маъмурий бўйсунлишига асосланган мулкӣ муносабатларга, шу жумладан солиқ, молиявий ва бошқа маъмурий муносабатларга нисбатан фуқаролик қонун ҳужжатлари қўлланилмайди (ФК 2-м).

Қимматли қоғозларни тасарруф этиш ёки сотиб олиш борасида воситачилик шартномаси конструкциясини қўлланишига нисбатан таъқиқ мавжуд эмас. Чунончи, қимматли қоғозлар асосан фонд биржаларида савдо-сотиқ предмети сифатида муомалага киритилишини, шунингдек, биржа битимлари воситачи (брокер, дилер, трейдер) орқали амалга оширилиши, биржада сотувчи ва харидор ўзаро бир-бири билан бевосита муносабатда бўлмаслигини назарда тутсак, мазкур шартнома конструкциясининг асосий ўринини эгаллашини кўришимиз мумкин.

Ўзбекистон Республикаси қонунчилигига кўра, воситачилик шартномасида бир тараф (воситачи) иккинчи тараф (комитент) топшириғи бўйича ўз номидан, бироқ комитент бир ёки бир неча битимни ҳақ эвазига тузиш мажбуриятини олади. Воситачи томонидан учинчи

шахс билан тузилган битим бўйича, гарчи битимда комитентнинг номи тилга олинган ёки у битимни бажариш бўйича учинчи шахс билан бевосита муносабатларга киришган бўлса ҳам, воситачи ҳуқуқларга эга бўлади ва зиммасига мажбурият олади. Шундан келиб чиқиб, комитент воситачига “тақдим этувчига” деб ёзилган қимматли қоғозни бергани билан қимматли қоғознинг мулкдори бўлиб қолаверади.

Воситачилик шартномаси биржа битимларини тузишнинг юридик асосидир. Биржа битимларини ҳуқуқий тартибга солишда Ўзбекистон Республикасининг “Қимматли қоғозлар бозори тўғрисида” ги [2.] Қонуни муҳим ўрин эгаллайди. Фонд биржалари асосий профессионал иштирокчилардан бўлиб брокер ва дилер ҳисобланади. Қонуннинг 21-моддасига кўра воситачилик ёки топшириқ шартномаси ёхуд мижознинг воситачиси ёки ишончли вакили сифатида қимматли қоғозларга доир битимларни тузиш учун берилган ишончномалар асосида иш олиб борувчи юридик шахс брокер, қимматли қоғозларни сотиб олиш ва (ёки) сотиш нархини ошкора эълон қилиш орқали ушбу қимматли қоғозларни ўзи эълон қилган нархларда сотиб олиш ва (ёки) сотиш мажбурияти билан ўз номидан ҳамда ўз ҳисобидан қимматли қоғозларга доир олди–соти битимлари тузувчи юридик шахс дилердир.

Қимматли қоғозлар бозорида профессионал фаолият инвестиция воситачиси (брокери, диллери), инвестиция маслаҳатчиси; инвестиция фонди, инвестиция активларини ишончли бошқарувчи, депозитарий, ҳисоб-китоб-клиринг палатаси, трансфер-агент ва қимматли қоғозларнинг биржадан ташқари савдоси ташкилотчиси (“Қимматли қоғозлар бозори тўғрисида”ги Қонуннинг 19-моддаси) томонидан амалга оширилади.

Демак, кўчар мулкларга хусусан, қимматли қоғозларни муомалада бўлиши билан боғлиқ муносабатларга, биржа битимларига нисбатан воситачилик шартномаси конструкцияси мос тушади. Биржа битимлари ҳуқуқий асослари тизимида Ўзбекистон Республикасининг “Биржалар ва биржа фаолияти тўғрисида” ги [3] Қонуни ҳам муҳим аҳамиятга эга. Амалдаги ушбу Қонун янги таҳрирда 2001 йил 31 августда қабул қилинган.

Таъкидлаш жозки, эски таҳрирдаги Қонунда биржа воситачилари сифатида брокер ва дилер (биржада ўз номидан ва ҳисобидан воситачиликни амалга оширувчи шахслар) кўрсатилган эди. Янги таҳрирдаги Қонунда эса, дилер назарда тутилмаган. Қонуннинг 10-моддасида брокерлик ўрни тўғрисидаги қоидалар белгилаб қўйилган. Биржа томонидан белгиланган тартибда биржадаги брокерлик ўрнини сотиб олган юридик ёки жисмоний шахслар биржа аъзолари ҳисобланиши Қонуннинг 16-моддасида кўрсатилган.

Воситачилик шартномаси конструкциясини кўчмас мулкларга нисбатан қўллаш бир мунча мураккабликларга олиб келиши мумкин. Чунки, қонунчиликда мазкур турдаги мол-мулкларни муомалада бўлишига доир бир қатор қоидалар белгиланган. Гарчи, мазкур масалада А.В.Егоровнинг кўрсатишича, кўчмас мулк режими таркибий қисмини унга нисбатан ҳуқуқларни давлат рўйхатидан ўтказиш ҳисобланади. Кўчмас мулкларга нисбатан давлат рўйхатидан ўтказишнинг жорий этилиши қуйидаги қатор мақсадларни кўзлайди:

а) кўчмас мулкка нисбатан ҳуқуқларнинг ва ушбу ҳуқуқлар тўғрисидаги маълумотларнинг ошкоралигини таъминлаш;

б) кўчмас мулкларга нисбатан битимларни амалга оширишда давлат назоратини ўрнатиш орқали фуқаролар, юридик шахслар ва оммавий тузилмаларнинг ҳуқуқ ва қонуний манфатларини ҳимоя қилиш;

в) кўчмас мулкларни рўйхатдан ўтказишнинг ягона тартибини белгилаш.

Биз кўриб чиқаётган муаммо нуқтаи назаридан яна бир жиҳатга эътибор қаратиш муҳимдир. Чунки адабиётларда кўчмас мулкнинг олди-сотдисида нисбатан воситачилик битимини қўллаш имкониятига қарши баҳс-мунозаралар мавжуд. Жумладан, А.В.Егоров мазкур ҳолатда воситачилик битимини қўллашга эътироз билдириб, учинчи шахслар, шунингдек рўйхатдан ўтказувчи орган воситачининг “ваколатини” (комитент битимни ўз номидан тузилганлигини рад этиши мумкинлиги сабабли харид нархига доир кўрсатмаларга риоя қилишгани, кўчмас мулк объекти тўғри кўрсатилганлиги, ушбу объектнинг комитент воситачига кўрсатган хусусиятларга мос келиши ва ҳ.к.) текширишга мажбур [4.Б.117], деб кўрсатади. Бироқ биз муаллифнинг мазкур фикрини қўллаб-қувватламаймиз. Боиси, муаллиф илгари сурган фикрларида воситачилик шартномасини конструкциясини қўллаш соҳаларни батафсил тасаввур этмаган. Чунки, кўчмас мулк ким ошди савдоси орқали ҳам тасарруф этилиши мумкин. Зеро фуқаролик қонунчилиги нормалари (ФК 379-281-м.м.) да ким ошди савдоси (аукцион) да шартнома тузиш қоидалари белгиланган бўлиб, ашённинг мулкдори ёки мулкый ҳуқуқ эгаси ёхуд ихтисослашган ташкилот ким ошди савдосининг

ташкilotчиси бўлиши мумкинлиги кўрсатилади.

Бундан ташқари, Ўзбекистон Республикаси қонунчилигига мувофиқ, ихтисослашган ташкilot ашёнинг мулкдори ёки мулкый ҳуқуқ эгаси билан шартнома тузиш асосида иш олиб боради ва улар номидан ёки ўз номидан ҳаракат қилади (ФК 379-м.).

Шуни қайд этиш жоизки, бугунги кунда кўчмас мулк олди-сотдисига ихтисослашган Республика кўчмас мулк биржаси ва унинг филиаллари фаолият юритиб келмоқда. Бундай савдоларни амалга оширувчи ташкilot ўз фаолиятини воситачилик шартномаси асосида ва ўз номидан амалга оширади. Демак, воситачилик шартномаси конструкцияси асосида кўчмас мулкларни тассаруф этиш ва харид қилиш имконияти мавжуд.

Маълумки, воситачилик битимининг объекти сифатида ишлар ва хизматлар ҳам бўла олади. Фуқаролик ҳуқуқи доктринасида воситачига пудрат шартномаларини тузиш ёки хизмат кўрсатиш шартномасини – омонат, суғурта ва ҳ.к. тузиш мумкинлиги қайд этилади. Фуқаролик ҳуқуқи ривожланишида ўзининг муносиб ҳиссасини қўшган, хусусан, мажбурият ҳуқуқига доир муаммоларни таҳлил қилган олим О.С.Иоффе ҳам суғурта битимлари воситачилик топшириғининг предмети бўлиши мумкинлигини [5. Б. 642] таъкидлаган.

Шунингдек, А.В.Егоров мазкур битимлар жумласига ҳар қандай шартномаларни киритиш мумкинлиги, жумладан: воситачининг муқобил мажбуриятини бажариш мақсадида пул тўловчи шахс, пудрат шартномаси ёки ҳақ эвазига хизмат кўрсатиш шартномасида асар буюртмачиси, омонат сақлаш шартномасида омонатга қўювчи, суғурта шартномасида суғурталанувчи сифатида иштирок этишини кўрсатади [4.Б.110]. Бироқ, фуқаролик ҳуқуқи доктринасида бу борада бошқача фикрлар ҳам мавжуд. Жумладан, С.В.Скороходовнинг ёзишича, хизмат кўрсатиш бу шартномавий мажбурият объекти ёки шартнома предмети сифатида ашёвий натижани яратмайдиган, хизмат кўрсатувчидан алоҳида мавжуд бўладиган шахснинг фаолияти ҳисобланади [6.Б.148]. Шундан келиб чиқилса, воситачи комитентга унинг ашёси воситачи билан тузилган омонат сақлаш шартномаси асосида учинчи шахсдан сақланаётганлиги билан боғлиқ фойдали хусусиятни комитентга топшира олмайди. Шу боисдан назаримизда, воситачилик шартномаси доирасидаги ишларни киритиш борасида бир мунча бошқа ҳолат мавжуд бўлади. Чунки, ишни бажаришдан мақсад муайян мулкый натижани – ашёни қўлга киритиш ҳисобланади.

Ҳолбуки, фуқаролик-ҳуқуқий муносабат объекти сифатида ашёларга нисбатан воситачилик шартномасига доир қоидалар қўллаш мумкин. Демак, айтиш мумкинки, ишлар ва хизматлар воситачилик шартномасининг ижросини таъминлаш мақсадида тузиладиган битимлар объекти бўла олади. Зеро, ҳозирги кунда воситачилар бажарадиган вазифалар ва кўрсатадиган хизмат турлари кўп бўлиб, улар қуйидагилардан иборат:

- сотишни ташкilot этиш ишларини бажариш, яъни контрагентларни излаш, сотувчи номидан харидни расмийлаштириш, товар ҳақи учун пул тўланишини харидор номидан кафолатлаш, реклама компанияларини ўтказиш ва бозорни ўрганиш;

- транспорт ташиш ишлари, юкни суғурталашни амалга ошириш, савдо ҳаракатларини молиялаш;

- техникавий хизмат, сотишдан кейинги техникавий хизмат кўрсатиш;

- бозор тўғрисидаги ахборотларни тўплаш, уни тақдим этиш ва бошқалар.

Воситачи сотувчи ва харидор ўртасидаги боғловчи бўғин бўлиб, аксарият ҳолларда савдо-сотиқни энгиллатишга хизмат қилади. Воситачи сотувчига харидор топишда, харидорга эса унга керакли фуқаролик ҳуқуқий муносабат объектини топишда ва ҳар иккисига объектга тўғри, яъни икки томон учун ҳам маъқул бўлган нарх белгилашда ёрдам беради. Кўп ҳолатларда тадбиркорларнинг ўзи воситачаларга муҳтож бўлади, чунки мазкур жараёнда бирлари савдо қоидаларини билишмаса, иккинчилари товарларнинг бозор нархларини билишмайди, учинчилари товарларнинг муқобил вариантини тўғри танлашда мураккабликларга дуч келади, тўртинчиларининг эса баъзида мураккаб савдо-сотиқ жараёнини тўлиқ босиб ўтиш учун вақти йўқ. Шу сабабларга кўра, воситачилик сотувчи учун ҳам, харидор учун ҳам ва албатта воситачининг ўзи учун ҳам манфаатли деб айтиш мумкин.

Воситачи ҳамкорларни танлаш ҳамма фуқаролик ҳуқуқий муносабат субъектлари учун учун муҳим босқич ҳисобланади. Энг аввало шунга аҳамият бериш керакки, танлаб олинаётган воситачи бир вақтнинг ўзида ўз товарини реализация қилаётган субъектнинг бозордаги рақобатчиси бўлмаслиги керак. Умумий ҳолатда воситачи фирмалар ичидан манфаатдор субъектнинг товарини сотиш бўйича махсуслашганини танлай олиши зарур. Яна воситачи манфаатдор субъектнинг бозордаги обрў – эътибори, мавқеи, молиявий аҳволи

қандай ва қайси банк билан ишлайди каби саволларга жавоб бера олиши керак. Дастлаб синаш учун қисқа муддатга шартнома тузилади ва воситачи савдо фирма вакили, раҳбари – менежери воситачини шахсан ўрганиб ва унинг шаҳобчаларига бориши керак. Воситачилар иложи бориша кўпроқ танланади ва уларнинг маркетинг – бозорда ишлаш фаолиятига оид дастурлари билан танишилади.

Гарчи, савдо амалиётининг мураккаблашуви воситачиларнинг маҳорат, билим ва тажрибасига бўлган талабларнинг кучайишига олиб келмоқда. Аммо бу сифатлар воситачининг энг асосий сифати бўлган ҳалоллик, ишончлилик олдига қўйилган қўшимча талаблар эканлигини ёдда тутишимиз керак.

Ҳолбуки, воситачилик муносабатларининг илк куртаклари қадимги қулдорлик даврида ҳам у ёки бу кўринишда мавжуд бўлган. Цивилист олимларнинг фикрича, Рим қулдорчилиги давлатининг асосий ҳуқуқларидан бири бўлган Рим фуқаролик ҳуқуқи асослари ўзининг индивидуал характери, яъни хусусий мулк ҳуқуқи институтининг чегараланмаганлиги билан иқтисодда ҳукмрон бўлган синфларга қулдорларга, савдогар-бойларга кенг ҳуқуқ ва имкониятларни яратиши билан ажралиб турган. Унинг ўзига хос хусусиятларидан яна бири шартнома институтининг кенг асосда қўлланилишидир. Шартномаларнинг янги шакллари ишлаб чиқиш, амалиётга тадбиқ этиш, шартнома шартларини реал ва лозим даражада бажаришни таъминлаш, аynиқса шартнома субъектларининг тенг ҳуқуқлилигини эътироф этиш, шартномани бажармаган шахсга, қарздорга энг оғир бўлган мулкый жавобгарликларни қўллаш асосидан келиб чиққан [7.Б.118].

Муҳтасар айтганда, мамлакатимизда амалга оширилаётган кенг кўламли чора-тадбирларга қарамадан воситачилик шартномаларида зарурий шартларнинг етарли даражада аниқ белгиланмаганлиги оқибатида уларнинг бажарилмаслигига ёхуд бузилишига сабаб бўлмоқда, баъзи ҳолларда воситачилик муносабатларига тааллуқли ҳуқуқий нормаларни қўллаш жараёнида айрим муаммолар вужудга келмоқда. Шу жиҳатдан қараганда воситачилик муносабатларини қўллаш амалиёти билан боғлиқ бўлган қатор муаммолар ҳам бор. Ушбу муаммоларнинг ҳуқуқий асослари қонун ҳужжатларида етарли даражада ўз ифодасини топмаган. Умуман олганда, аҳолининг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятида воситачилик муносабатлари тўғрисидаги тасаввурларни шакллантириш жараёнларига етарлича эътибор қаратилмаган.

Айни пайтда, юқоридаги ҳолатлар воситачилик муносабатларини ҳар жиҳатдан ва атрофлича илмий тадқиқ этиш зарурати мавжудлигини англатади. Воситачилик муносабатларини ҳар томонлама ўрганиш, улар ҳақида илмий асосланган назарий ҳулосалар ишлаб чиқиш, унинг моҳиятини англаб етиш, воситачилик муносабатларининг фуқаролик-ҳуқуқий асосларини мустаҳкамлаш, мақсадли йўналтирилган ҳуқуқий тартибга солиш механизмини ишлаб чиқишга замин яратади.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси // <https://lex.uz/docs/111189>
2. Ўзбекистон Республикасининг “Қимматли қоғозлар бозори тўғрисида”ги Қонуни. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. – 2015. – № 22. – 287-м.
3. Ўзбекистон Республикасининг “Биржалар ва биржа фаолияти тўғрисида”ги (Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. – 2014. – № 38. – 481-м.
4. Егоров А.В. Предмет договора комиссии./ Актуальные проблемы гражданского право. Сборник статей. Вып. 5 / Под редакцией В.Витрянского. – М.: Статут. 2002. – 356 с.
5. Иоффе О.С. Избранные труды по гражданскому праву. Из истории цивилистической мысли. Гражданское правоотношение. Критика теории хозяйственного права // Сборник научных трудов. – 4-е изд. – М.: Статут, 2020. — 782 с.
6. Скороходов С.В. Договор комиссии по законодательству РФ и практика его применения предпринимательской деятельности. Дис. канд. юрид. наук. – Томск. 2022. – 234 с.
7. Топилдиев В.Р. Рим ҳуқуқи. Дарслик. – Т.: «Янги аср авлоди», 2013.